

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. *Кримінальний процесуальний кодекс України* : Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 9–10, 11–12, 13. – Ст. 88.
2. *Кримінальний процесуальний кодекс України*. Науково-практичний коментар / [за заг. ред. В. Г. Гончаренка, В. Т. Нора, М. Є. Шумила]. – К. : Юстиніан, 2012. – 1224 с.
3. *Кримінальний процесуальний кодекс України*. Науково-практичний коментар : у 2 т. / [за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, А. В. Портнова]. – Харків : Право, 2012. – Т. I. – 768 с.
4. Казаков А. А. Осуществление защиты подсудимых в рамках заочного судебного разбирательства уголовных дел [Электронный ресурс] / А. А. Казаков // Российская юстиция. – 2009. – № 3. – Режим доступа : <http://www.center-bereg.ru/j1709.html>
5. Бойко Е. Н. Реализация Принципа законности при заочном рассмотрении уголовных дел в суде первой инстанции / Е. Н. Бойко // Вестник ЮУрГУ. – 2009. – № 40. – Вып. 20. – С. 21–23. – (Серия «Право»).

ОСОБЛИВОСТІ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ У ПРОВАДЖЕННЯХ ПРО МАСОВІ ЗАВОРУШЕННЯ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ ФУТБОЛЬНИМИ УБОЛІВАЛЬНИКАМИ

FEATURES OF EXAMINATION OF SITE OF OCCURRENCE IN BUSINESSES ABOUT THE MASS DISTURBANCES ACCOMPLISHED BY FOOTBALL FANS

А. О. МАСАЛІТІН

Masalitin A. O.

*аспірант, Академія адвокатури України
(Науковий керівник – доцент В. І. Бояров)*

В останні роки в Україні зафіксовано значне збільшення в загальній структурі злочинів проти громадського порядку кількості кримінальних правопорушень про групові правопорушення. Так, якщо в 2013 р. серед 10949 правопорушень зазначеної категорії було зафіксовано 6 групових порушень громадського порядку та 5 масових заворушень, то в 2014 р. серед 9555 таких правопорушень зафіксовані вже 148 масових заворушень та 38 групових порушень громадського порядку [1].

Організація та тактика проведення огляду місця події (ОМП) завжди займали центральне місце в криміналістичній науці та практиці через те, що від своєчасності

та якості проведення огляду залежить успіх подальшого розслідування провадження.

Загальним питанням організації і тактики ОМП в кримінальних провадженнях про масові заворушення приділяли увагу багато науковців, зокрема: О. С. Шагалов, П. В. Шалдирван, А. М. Багмет та ін. Але події останніх двох років в Києві, Харкові, Одесі та інших населених пунктах України, пов'язані з масштабними масовими заворушеннями за активної участі футбольних уболівальників ставлять багато нагальних питань щодо належної організації та деякого переосмислення тактики проведення таких оглядів під час розслідування зазначених злочинів.

В чинному КПК України термін «огляд місця події» не визначено. В науці огляд місця події визначається як один із видів слідчого огляду. ОМП є слідчою (розшуковою) дією яка проводиться з метою виявлення слідів злочину, з'ясування механізму і обстановки вчинення злочину, інших обставин, які мають значення для розслідування справи. Основним змістом огляду місця події є отримання інформації про подію злочину шляхом безпосереднього сприймання та фіксації змін матеріальної обстановки на місці події [2, 27].

Відповідно до ч. 1 ст. 237 КПК України з метою виявлення та фіксації відомостей щодо обставин вчинення кримінального правопорушення слідчий, прокурор проводять огляд місцевості, приміщення, речей та документів.

Метою ОМП у кримінальних провадженнях зазначеної категорії є: виявлення слідів правопорушення та інших речових доказів; з'ясування обставин кримінального правопорушення; інших обставин, що мають значення для провадження (наприклад, дані про осіб – очевидців, учасників і організаторів групових злочинних дій, висування слідчих версій про подію).

Підготовчими заходами до таких оглядів є: постійна готовність до виїзду на місце події; підготовка до ОМП відразу після отримання повідомлення про подію; підготовчі дії, що здійснюються безпосередньо на місці події. В разі наявності потерпілих, слідчий зобов'язаний ще до виїзду на місце події віддати розпорядження про надання невідкладної допомоги потерпілим (в т.ч. медичної), а після прибуття на місце події, переконатися, що вона була надана.

ОМП у справах зазначеної категорії характеризується деякими особливостями. Першою особливістю є те, що ОМП є невідкладною слідчою дією (ч. 3 ст. 214 КПК), але може бути відкладена через те, що на місці події ще можуть продовжуватися заворушення, що несе загрозу для слідчих (з боку збудженого натовпу). Тому, в більшості

випадків ОМП проводиться на наступний день, коли масові заворушення завершені або припинилися і реальної загрози для життя і здоров'я учасників огляду вже немає. Трапляються також випадки, коли на початковому етапі розслідування ОМП не проводиться взагалі, так як минуло багато часу з моменту події. Тому для попередження змін в обстановці місця події, необхідно вжити термінові заходи, щодо його охорони, так як несвоєчасне прибуття слідчих на місце події може призвести до негативних наслідків (наприклад, зникнення речових доказів). Для забезпечення охорони місця події крім працівників поліції, можуть залучатися військовослужбовці, представники спортивних арен та ін.

Також огляд може бути відкладений через відсутність необхідної кількості слідчих, оперативних працівників, інших спеціалістів для включення до складу кількох груп. Наявність кількох слідчих груп є другою особливістю огляду місця події у зазначених справах.

Першочерговому огляду підлягають: місце, де натовп сформувався, ділянки місцевості за маршрутом руху натовпу, місця вчинення протиправних дій, а також місце, де натовп було розсіяно та місце, де знаходились працівники правоохоронних органів, з боку яких, наприклад, мале місце застосування спеціальних засобів, а також травматичної і вогнепальної зброї.

В підготовчій стадії огляду, як важливий її елемент можна виділити загальний огляд місця події, який передбачає наступні організаційно-підготовчі заходи: встановлення меж місця події; з врахуванням характеру місцевості та інших факторів, визначається порядок просторового охоплення місця події і пересування учасників огляду; вирішуються питання про організацію роботи учасників огляду, розподілу їх обов'язків; проведення заходів, спрямованих на збереження слідів на місці події; вирішення питання про застосування технічних засобів, які доцільно використовувати на місці події [3, 90–91].

Під час проведення такого огляду місця події при масових заворушень, що вчиняються футбольними уболівальниками слід враховувати, що в таких групових насильницьких діях, як правило, бере участь дуже велика кількість людей. Тому одночасний доступ усіх до однієї споруди, автомобіля, підрозділу правоохоронців тощо є обмеженим, а через це напади на окремі об'єкти здійснюються найбільш активними групами осіб. Крім того, причетність частини натовпу, тобто певних груп осіб, до погромів окремих об'єктів може залежати від місцевості: наприклад, натовп міг розділитися внаслідок проходження через різні вулиці. Тому отримання слідчим інформації про маршрути руху натовпу, погроми на шляху слідування, відокремлення з натовпу груп з окремими цілями або колон погромників, які обрали інший маршрут та інші об'єкти нападів, є дуже важливим для слідства [4, 103–105].

Для загальної оцінки картини та наслідків масових заворушень, що вчиняються футбольними уболівальниками, під час проведення ОМП ефективним може бути використання безпілотних літальних апаратів чи гелікоптеру.

Для підвищення ефективності ОМП традиційно застосовуються відео- та фотозйомка, що забезпечує наочність в ході фіксації результатів масових заворушень таких як місця підпалів, створення написів про вокативного змісту, знищення майна і т. ін. Результати таких зйомок додаються до протоколу огляду місця події у вигляді фотографій, планів-схем, носіїв інформації.

У великих містах, де регулярно проходять масові спортивні заходи, створюються слідчо-оперативні групи, які діють на постійній основі. Такі групи проводять першочергові слідчі (розшукові) дії. Зокрема, що стосується слідчого огляду, визначається: склад слідчо-оперативних груп для проведення огляду окремих об'єктів із залученням відповідних спеціалістів (судово-медичного експерта, товарознавця, вибухотехніка,

спеціалістів-пожежників тощо), черговість огляду об'єктів, необхідність залучення до огляду потерпілих (власників майна, що постраждало від погромів) чи інших осіб [4, 105–108].

Для правильної підготовки ОМП у кримінальних провадженнях даної категорії необхідно визначитися з колом осіб, які візьмуть участь ОМП, а саме: судово-медичний експерт, експерт-криміналіст, спеціаліст пожежного нагляду, вибухотехнік та інші. Якщо погроми сталися в будівлях, то для проведення ОМП залучаються особи, які можуть надати відповідну додаткову інформацію стосовно наслідків групових подій.

Оскільки на сьогоднішній день для групових насильницьких дій, що вчиняються футбольними уболівальниками характерно використання «файерів», петард та різних вибухових пристроїв, до огляду залучаються спеціаліст із пожежного нагляду та вибухотехніки, які визначають осередок загорання, вид займистої суміші та ін.

Також на стадіоні, прилеглих до нього місцях та по маршруту руху натовпу уболівальники часто використовують ємкості з запалюваною рідиною. Фрагменти ємкостей спеціалісти вилучають з метою виявлення слідів пальців рук, залишків нафтопродуктів, запалювальних сумішей та інших слідів.

При проведенні ОМП у цих провадженнях обирається ексцентричний (центром в даному випадку виступає стадіон та прилеглі до нього території) та концентричний методи.

Типовими слідами і речовими доказами для таких справ є: знаряддя злочину, для руйнування, пошкодження об'єктів і завдання тілесних пошкоджень потерпілим особам (палки, бейсбольні біти, арматура, кийки, ємності та фрагменти «коктейлів Молотова» та «файерів»); елементи тротуарної плитки та каміння; фанатська символіка (прапори, транспаранти та ін.); сліди та елементи одягу і взуття (маски, шарфи так звані «рози», балаклави); сліди крові та ін.

Крім виявлених матеріальних слідів за результатами проведення ОМП, у протоколі може бути відображено опис обстановки, в якій відбувалися групові насильницькі дії і яка може свідчити про особливий цинізм або зухвалість футболістих уболівальників.

У разі застосування зброї з місця події вилучається зброя, стріляні гільзи й кулі, фіксуються сліди застосування вогнепальної зброї (сліди пострілу, наприклад). Їх місце знаходження дозволить скласти повну картину розгортання масових заворушень, місця сутичок натовпу і правоохоронців та місця застосування зброї як одними, так і іншими [5, 95–96].

В ході ОМП особлива увага приділяється автомобілям, які припарковано безпосередньо на місці масових заворушень та прилеглих територіях. Наприклад в автомобілях організаторів та учасників заворушень можуть знаходитися важливі для розслідування справи речові докази.

Також значної уваги потребує місце розсіювання натовпу футболістих уболівальників через те, що саме в таких місцях знаходиться чимала кількість речових доказів, починаючи від футболістичної атрибутики та кінчаючи безпосередньо знаряддями злочину. Але необхідно зауважити, що речі, які вилучені з місця події не завжди належать учасникам заворушень. Так, до натовпу можуть потрапити прості перехожі, які опинились «не в той час, не в тому місці», а також прості глядачі футболістичного матчу так звані «кузмічі» та ін. Хоча свідчення таких осіб також становлять неабияку цінність для розслідування справ зазначеної категорії.

Таким чином, слід зазначити, що огляд місця події при розслідуванні кримінальних правопорушень, що вчиняються футболістичними уболівальниками є основним джерелом відомостей про кримінальне правопорушення і правопорушниках на початковому етапі розслідування. Саме ОМП дає вихідні дані, вкрай необхідні для визначення можливих напрямів розслідування та висунення слідчих версій.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. *Єдиний звіт* кримінальних правопорушень у звітних періодах: Форма № 1, затверджена наказом Генерального прокурора України від 23 жовтня 2012 р. № 100 за погодженням з Держстатом України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.gp.ua/ua/stat.html>
2. *Психологія слідчої діяльності* : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / В. Г. Андросюк, О. М. Корнев, О. І. Кудерміна [та ін.] ; за заг. ред. А.І. Казміренко. – К. : Правова єдність, 2009. – 200 с.
3. *Степанов В. В.* Современные проблемы осмотра места происшествия / В. В. Степанов // Сборник материалов

Международной научно-практической конференции «Влияние идей И. Н. Якимова на развитие современной криминалистики», посвященной 130-летию со дня рождения И. Н. Якимова. – М., 2014. – С. 86–91.

4. *Шалдирван П. В.* Методика розслідування масових заворушень : дис. ... канд. юрид. наук : спеціальність 12.00.09 / П. В. Шалдирван. – К. : Академія адвокатури України, 2005. – 201 с.

5. *Шалдирван П. В.* Особливості початкового етапу розслідування масових заворушень / П. В. Шалдирван // Вісник Національного університету внутрішніх справ. – 2003. – № 21 (ч. 1). – С. 92–98.